

Яна Сивилова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“
София, България

Рецензии и обзори

**Ангел Г. Ангелов. Общото словно богатство и семикомуникацията
на славянските езици (теоретични аспекти).
София, Международно социолингвистическо
дружество, 2015. 330 стр.**

Продължилата повече от десетилетие работа на д.ф.н. Ангел Ангелов в областта на диференциалната славянска лексикология, представлява значителен опит, който авторът е решил да сподели със специалистите по лексикология, с интересувашите се от славянско езикознание и със студентите. Както авторът пояснява още в предговора на книгата, за него интересът към подобен род съпоставителни изследвания е свързан със задачите на проекта *ЕвроКом* и с приложения там метод на „седемте сита“. В рамките на този проект още преди повече от десетилетие са били формулирани последователността и характера на предложения труд: да се проследи общото в речниковото богатство на десет славянски езика, а там, където съответствията са по-слаби, да се отдели общото лексическо наследство в седем или осем, или пък в пет до седем езика. Тъй като едва ли може да има езиков носител, който да владее достатъчно добре десет макар и близки езика, работа от подобен характер, според автора, се свежда до сравнявания в голям брой речници и до справки в редица разнородни източници.

Нашумелият в началото на хилядолетието проект ЕвроКом си е поставил и обучаващи задачи – да се изработи помагало за пасивно учене на голям брой езици от дадена езикова група. Едновременно с тези практически цели „пресяването“ на лексикалното богатство, с което се е заловил А. Ангелов, предизвиква нуждата от теоретически обяснения относно изникващите несъответствия между съдържание, форма и функция на думите. Сложността на обясненията, както и необходимостта от използване на различни подходи водят до създаване на изложение с полифонична структура. Наслагването на предходни идеи, които не само че не могат да бъдат подминати, но съставляват свод от предишни теории и класически прозрения в езиковедската наука, превръща разказа за личния изследователски опит на А. Ангелов в повод за оживена дискусия по редица въпроси на лексикалната семантика.

В първа глава се изтъква, че началото на диференциалната лексикология за славянските езици е поставено от Фр. Миклошич, който целенасочено съпоставя форми и значения на думи, като редица от неговите наблюдения и класификации са актуални и до днес. Следва анализ на приносите на Фр. Копечни, Ив. Леков и О. Н. Трубачов.

Втора глава се насочва към обзор на дискусиите за славянския праезик, за пра-родината, за периодизацията на диалектите. В исторически план са обхванати и етническите различия в Източна Европа. Посочва се, че възгледите по тези въпроси не са чужди на политически пристрастия и в повечето случаи са тенденциозни. Авторът посочва положителните страни, но и ограниченията от позоваването само на историческите факти, които, когато не достигат, се прибягва и до езиковедски материал от топонимията и лексикологията, и представя в монографията си културологичен социолингвистичен поглед към темата. Социолингвистичната терминология борави с термини като *диглосия*, *лингва франка*, *лингва сакра*,

интерезик, които по-добре се справят със заплетените въпроси на културната и езиковата идентичност.

Третата глава се насочва към структурната лексикология и изяснява принципно въпроси на лексикалната семантика. В направения критически обзор са съпоставени в кръстосан анализ теориите за понятийните таксономии и семантичните полета. Разгледани са школите по семантика на Косериу и Гекелер, приведени са възгледите на Йелмслев, за да се стигне до Дж. Милър, А. Вежицка и Московската семантична школа на Ю. Апресян. Лексикостатистиката, според автора, води до многообещаващи разкрития, като българският принос на М. Янакиев е съществен и има своето начало още от 60-те години на XX век.

Четвърта глава е посветена на промените в значенията на думите, като се проследяват динамичните процеси в семантиката. Във фокуса на анализите и предложените модели са думите, но не като застинали книжовни единици, а като съществуващи в съзнанието на езиковите носители форми и значения. Според предложените дефиниции преносните значения са в основата на всекидневния език, който е изпълнен с метафори и метонимии. Промените в мисленето водят до промени в лексикалната система, които се управляват от когнитивни механизми, онагледени с модела на психиатъра Мечков. Теорията на Р. Якобсон за двата полюса на езика – метафоризация и метонимизация – също е във центъра на обсъждането. А. Ангелов предлага своя интерпретация и модел за ролята на аналогията при преназоваването и промените в семантиката, като се позовава на приносите на Б. Кокинов.

Пета глава представя семантичните отношения като резултат от семантичните промени. Синонимите, омонимите, многозначността, паронимите и антонимите са разгледани в контекста на целия ментален лексикон. Междуезиковите взаимодействия и заемането на думи водят до размествания и в лексикалните йерархии на отделния език. Доказателствата са представени на междуезиково равнище, тъй като изолирани езици не съществуват, а проучването на отделен език е невъзможно без неговото историческо развитие и географско обкръжение. Представени са примери, извлечени при пресяването на словните богатства с методите на „седемте сита“, които още веднъж доказват генетичните връзки между славянски езици. Анализите навеждат на представата, че се търсят етимологии, но подходът тук е различен – изследват се народните представи и действителната история на думите, така както са усвоявани и осмисляни те от езиковите носители през различните исторически периоди и обособяването на книжовните езици. А. Ангелов се позовава на предишни разработки по темата за народната етимология, направени от Т. Бояджиев и Б. Парашкевов. В предложенения анализ обаче се посочват не само съответствията, но и несъответствията, т.е. промените във формата, които водят до промени в значенията. Тези често пъти наглед незначителни изменения са важни за езиковите носители, защото по този начин се сменя многозначността. Явлението е определено като *народна дезамбигуация*, а ако тук бъдат посочени примери, надхвърлящи рамките на славянската езикова група, би могло да се докаже, че става дума за универсален принцип.

Шеста глава е социолингвистично заключение, насочено към процесите на лексикален обмен и семантическите изменения в славянските езици. Теорията за семикомуникацията (полуобщуването) принадлежи на Е. Хауген. Според нея при носителите на близкородствени езици съществува прозрачност на комуникацията дори и без превод, но взаимното разбиране се осъществява в различна степен. Това се дължи на редица фактори, като пречките за успешното общуване са преди всичко на лексикално равнище. А. Ангелов посочва, че за славянските езици това са предимно „лъжливите приятели на преводача“ (подвеждащи тълкувания на отделни думи при превод). Причините за явлението се коренят в междуезиковата омонимия, в лакуните в значенията и подменянето на цели мисловни конструкти. Понякога обаче комуникацията се улеснява от межкултурния обмен и интеркултурната комуникация. Авторът излага идеята, че в Европа съществуват културни и езикови изоглоси, които могат да се проследят чрез споделянето на преносните значения – метонимии и метафорите на общоевропейско равнище. Славянските езици, заедно с романските и германските, очертават добра картина на продължително вътрешно взаимодействие и

противоречив межкултурен обмен – в това се заключава един от основните изводи на А. Ангелов.

Като цяло кингата на А. Ангелов е изпълнена с много полезни връзки в областта на славистиката и лексикологията. Тя поставя акценти на редица на пръв поглед известни факти, но тяхната интерпретация е представена по нов начин и въпросите се осветляват в дълбочина. Социолингвистичните методи и насочването на въпросите в плана на межкултурната комуникация и когнитивистиката хвърлят мост между съвременните методи в езикознанието и старите теми, разисквани още от епохата на романтичните лингвистични занимания. Книгата е четивна и студентите могат много да научат от нея.

✉ Яна Сивилова
ianasivilova@abv.bg

Публикувано: 15 юли 2016